

کتاب

مثنوی معنوی

تألیف

جلال الدین محمد بن محمد بن حسین البلخی ثم الرومی

جلد سوم

بعد از مقابله با پنج نسخه از نسخ قدیمه سعی و اهتمام و تصحیح

رینولد آلین نیکلسون

در مطبعه بریل در لیدن از بلاد هلاند بطبع رسید

سنه ۱۹۲۹ مسیحی

■

بهرست حکایات و قصص

دفتر سوم،

صفحه	
۱۱-۶	قصه خورندگان پیل بچه
۱۲	امر حق تعالی بموسی کی مرا بدهانی خوان که بدان دهان گناه نکرده
۱۳	بیان آنک الله گفتن نیازمند عین لیک گفتن حق است
۲۵، ۴۱، ۴۹، ۳۶، ۲۵، ۱۵	قصه فریقین روستایی شهری را
۱۷۵، ۱۶۹-۱۶۴، ۱۵۸-۱۵۶، ۱۵۵-۱۴۷، ۲۲، ۱۸	قصه اهل سبا
۱۹	قصه جمع آمدن اهل آفت هر صباچی بر در صومعه عیسی
۲۶	دعوت باز بطان را از آب بصره
۲۸	قصه اهل ضروان
۳۳	قصه نواختن مجنون آن سگ را کی مقیم کوی لیلی بود
۴۱، ۴۷	قصه افتادن شغال در خم رنگ
۴۱	قصه چرب کردن مرد لافی لب و سبلیت خود را
۴۲	قصه امین بودن بلعم با عور
۴۵	قصه هاروت و ماروت
۴۲، ۴۲۸-۴۲۵، ۴۱۴، ۹۹، ۸۸، ۷۱-۶۰، ۵۶-۴۷	قصه فرعون و موسی
۴۹۳-۴۹۰، ۴۴۲-۴۳۹	
۴۹	حکایت مغول حیلهدان
۵۶	حکایت مارگیر که ازدهای فسرده را مرده پنداشت
۷۲	قصه اختلاف کردن در چگونگی و شکل پیل

صفحه

- داستان مشغول شدن عاشقی بعشق نامه خواندن در حضور
 معشوق خویش ۷۶
- حکایت آن شخص که در عهد داود شب و روز دعا می کرد کی
 مرا روزی حلال ده بی رنج ۱۴۲، ۱۴۱، ۱۴۲-۱۴۲
- حکایت معلم و کودکان ۸۶-۹۱
- حکایت آن درویش کی در کوه خلوت کرده بود ۹۲، ۹۴، ۹۶-۹۹
- قصه دیدن زرگر عاقبت کار را و سخن بر وفق عاقبت گفتن با
 مستعیر ترازو ۹۳
- قصه شکایت استر پیش شتر ۱۰۰
- قصه اجتماع اجزای خر عزیر بعد از پوسیدن ۱۰۱
- حکایت جزع ناکردن شیخی بر مرگ فرزندان خود ۱۰۲-۱۰۵
- قصه خواندن شیخ ضریر مصحف را ۱۰۵، ۱۰۶
- قصه صبر کردن لقمان چون دید که داود حلقها ساخت از
 سؤال کردن ۱۰۵
- قصه سؤال کردن بهلول آن درویش را ۱۰۸
- قصه دقوی و کراماتش ۱۱۰-۱۴۱
- قصه گریختن عیسی فراز کوه از احمقان ۱۴۶
- حکایت خرگوشان که خرگوشی را برسالت پیش پیل فرستادند ۱۵۵، ۱۵۹
- حکایت آن دزد که می پرسیدندش که چه می کنی نیم شب در بن
 این دیوار ۱۵۹
- حکایت آن مرغ که ترك حزم کرد از حرص و هوا ۱۶۲
- حکایت نذر کردن سگان هر زمستان ۱۶۳
- قصه عشق صوفی بر سفره تپی ۱۷۱
- حکایت امیر و غلامش کی نماز باره بود ۱۷۴

- صفيه
- ١٧٧ حكايت منديل در تنور پر آتش انداختن آنس و ناسوختن
- ١٧٨-١٨٢ قصه فرياد رسيدن رسول عليه السلم كاروان عرب را
- قصه آمدن آن زن كافر با طفل شيرخواره بتزدريك مصطفى عليه
- ١٨٣ السلم و ناطق شدن عيسى وار بمعجزات رسول
- ١٨٤ ريدن عقاب موزه مصطفى عليه السلم
- ١٨٦-١٩٤ قصه استدعاى آن مرد از موسى زبان بهام با طيور
- ١٩٤ حكايت آن زنى كه فرزندش نى زيبست
- ١٩٥ قصه در آمدن حمزه در جنگ بي زره
- ٢٠٠ قصه وفات يافتن بلال با شادى
- قصه وكيل صدر جهان كه منتهم شد و از بخارا گر بخت از
- ٢٠١، ٢١٥، ٢١٧-٢٢٢، ٢٥٠، ٢٦٧-٢٧١ بيم جان،
- ٢١١-٢١٥ قصه پيدا شدن روح القدس بصورت آدمى بر مريم بوقت برهنه گى
- قصه پرسيدن معشوقى از عاشق غريب خود كى از شهرها كدام
- ٢١٦ شهر را خوشتر يافتى
- ٢٢٢-٢٢٨، ٢٢٢، ٢٤٠، ٢٤٧، ٢٤٨ حكايت آن مسجد كه عاشق كوش بود
- ٢٢٦ قصه عشق جالينوس برين حيوه دنيا
- ٢٣٠ قصه گفتن شيطان قریش را كى بچنگ احمد آيد
- ٢٣٩ حكايت عذر گفتن كدبانو با نخود
- ٢٥٦، ٢٦٠ قصه نظر كردن پيغامبر عليه السلم با سيران و تبسم كردن
- ٢٦٥-٢٦٧ قصه داد خواستن پشه از باد بحضرت سليمان
- ٢٧٢ حكايت عاشق دراز هجرانى و بسيار امتحانى،

دفتر چهارم،

- نمائی حکایت آن عاشق ۲۸۰، ۲۸۵، ۲۹۶-۲۹۸
- حکایت آن واعظ کی هر آغاز تذکیر دعای ظالمان و سخت دلان
و بی اعتقادان کردی ۲۸۲
- سؤال کردن از عیسی که در وجود الخ ۲۸۴
- قصه آن صوفی کی زن خود را با بیگانه بگرفت ۲۸۷-۲۹۰
- قصه آن دباغ کی در بازار عطاران از بوی عطر و مشک
بیهوش و رنجور شد ۲۹۲-۲۹۵
- حکایت گفتن آن جهود علی را که اگر اعتماد داری بر حافظی
حق الخ ۲۹۹
- قصه مسجد اقصی ۳۰۱، ۳۰۵، ۳۴۴، ۳۵۴، ۳۵۹
- قصه آغاز خلافت عثمان ۳۰۷
- قصه هدیه فرستادن بلقیس از شهر سبا سوی سلیمان ۳۱۱، ۳۱۴، ۳۱۷، ۳۲۱
- ۳۲۴-۳۲۷، ۳۲۸-۳۳۲، ۳۴۰
- کرامات و نور شیخ عبد الله مغربی ۳۱۴
- قصه عطاری که سنگ نرازوی او گل سرشوی بود ۳۱۵
- حکایت دیدن درویشی جماعت مشایخ را در خواب الخ ۳۱۸-۳۲۰
- سبب هجرت ابرهیم ادهم و ترک ملک خراسان ۳۲۱، ۳۲۷
- حکایت آن مرد تشنه کی از سر جوزین جوزی ریخت ۳۲۲
- قصه یاری خواستن حلیه از بتان ۳۲۳-۳۲۹
- قصه شاعر و صله دادن شاه و مضاعف کردن آن وزیر بو
الحسن نام ۳۲۶-۳۵۱
- قصه نشستن دیو بر مقام سلیمان ۳۵۲

۲۵۵	قصہ آموختن پیشہ گورکتی قابیل از زاغ
۲۵۸	قصہ صوفی کی در میان گلستان سر بر زانو مراقب بود
۲۶۵، ۲۷۰، ۲۷۹، ۲۸۹، ۲۹۲	حکایت آن غلام کہ شکایت نقصان اجری سوی پادشاہ نوشت
۲۷۱	حکایت آن فقیہ با دستار بزرگ
۲۸۱	حکایت آن مداح کی از جہت ناموس شکر ممدوح می کرد
۲۹۱، ۲۸۴	حکایت مژدہ دادن ابو یزید از زادن ابو الحسن خرقانی پیش از سالها
۲۹۰	قصہ کثر وزیدن باد بر سلیمان
۲۹۴	قصہ آنک کسی بکسی مشورت می کرد گفتش مشورت با دیگری کن
۳۹۵-۴۰۱، ۴۰۴-۴۰۶	قصہ امیر کردن رسول علیہ السلام جوان ہذیلی را بر سر یہ
۴۰۱	قصہ سبحانی ما اعظم ثانی گفتن ابو یزید
۴۰۷، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۲	قصہ آن آبگیر و صیادان و آن سه ماہی
۴۰۹	حکایت شخصی کہ بوقت استنجا می گفت اللهم ارحنی رایحۃ الجنۃ
۴۱۰	قصہ آن مرغ گرفته کی وصیت کرد کی بر گذشتہ پشیمانی مخور
۴۱۴، ۴۲۵-۴۲۸	قصہ مجاوبات موسی با فرعون
۴۲۲	قصہ مشورت کردن فرعون با ایسہ
۴۲۴	قصہ باز پادشاہ و کپیروز
۴۲۵	قصہ آن زن کی طفل او بر سر ناودان غیرید
۴۲۹-۴۴۲	قصہ مشورت کردن فرعون با وزیرش ہامان
۴۴۲	قصہ منازعت امیران عرب با مصطفی علیہ السلام
۴۴۶	قصہ بحث کردن سنی و دہلوی
۴۵۰	قصہ وحی کردن حق ہوسی

صفحہ	
۴۵۱	حکایت خشم کردن پادشاه بر ندیم و شفاعت کردن شفیع
۴۵۴	قصہ گفتن خلیل مر جبرئیل را الخ
۴۵۵	قصہ مطالبہ کردن موسی حضرت را کی خلقت خلقتاً و اهلکتهم
۴۶۰-۴۶۷	حکایت آن پادشاه زاده کی پادشاهی حقیقی بوی روی نمود
۴۷۰	حکایت آن زاهد کی در سال قحط شاد و خندان بود
۴۷۲	قصہ فرزندان عزیز
۴۷۸-۴۸۱	قصہ شکایت استر با شتر
۴۸۱-۴۸۲	قصہ لابه کردن قبطی سبطی را
	حکایت آن زن پلیدکار کی شوہر را گفت کی آن خیالات از
۴۸۸-۴۹۰	سر امرود بن می نماید
۴۹۰	باقی قصہ موسی
۴۹۸	قصہ رفتن ذو القرنین بکوه قاف
۴۹۹	قصہ موری کی بر کاغذی می رفت نبستن قلم دید
۵۰۱	قصہ نمودن جبرئیل خود را بمصطفی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَكِيمُ جُنُودَ اللَّهِ (a) يَقْوَى بِهَا أَرْوَاحَ الْمُرِيدِينَ يَنْزَهُ (b) عِلْمُهُمْ عَنْ شَايِبَةِ
 الْجَهْلِ وَعَدْلُهُمْ عَنْ شَايِبَةِ الظُّلْمِ (c) وَجُودُهُمْ عَنْ شَايِبَةِ الرِّيَاءِ وَحِلْمُهُمْ عَنْ شَايِبَةِ
 السَّفَهِ وَيُقَرِّبُ إِلَيْهِمْ مَا بَعُدَ عَنْهُمْ مِنْ قَهَمِ الآخِرَةِ وَيُسِّرُّ لَهُمْ مَا عَسَرَ عَلَيْهِمْ مِنْ
 الطَّاعَةِ وَالْاجْتِهَادِ وَهِيَ مِنْ بَيِّنَاتِ الْأَنْبِيَاءِ وَدَلَالِيهِمْ تُخْفِرُهُمْ عَنْ أَسْرَارِ اللَّهِ وَسُلْطَانِهِ
 الْمَخْصُوصِ بِالْعَارِفِينَ وَإِدَارَتِهِ الْفَلَكَ النُّورَانِي الرَّحْمَانِي الدُّرِّي الْحَاكِمِ (d) عَلَى
 الْفَلَكَ الدُّخَانِي الْكُرِّي كَمَا أَنَّ الْعَقْلَ حَاكِمًا عَلَى الصُّورِ التَّرَايِيَةِ (e) وَحَوَاسِبِهَا الظَّاهِرَةِ
 وَالْبَاطِنَةِ فَتَوَرَّانُ ذَلِكَ الْفَلَكَ الرُّوحَانِي حَاكِمًا عَلَى الْفَلَكَ الدُّخَانِي وَالشَّهْبِ الزَّاهِرَةِ
 وَالسُّرْجِ الْمُنِيرَةِ وَالرِّيَاحِ الْمُنْشِئَةِ وَالْأَرْضِ الْمَدْحِجَةِ (f) وَالْمِيَاهِ الْمَطْرُدَةِ نَفَعَ اللَّهُ
 بِهَا عِبَادَهُ وَزَادَهُمْ فِيهَا وَإِنَّمَا يَفْهَمُ كُلُّ قَارِيٍّ عَلَى قَدْرِ نَهْيَتِهِ وَيُنْسِكُ النَّاسِكُ
 ١٠ عَلَى قَدْرِ قُوَّةِ اجْتِهَادِهِ (g) وَيُقْتَى الْمُنْتَهَى مَبْلَغَ رَأْيِهِ وَيَتَصَدَّقُ الْمُنْتَصِقُ بِقَدْرِ
 قُدْرَتِهِ (h) وَيَجُودُ الْبَازِلِيُّ بِقَدْرِ مَوْجُودِهِ (i) وَيُقْتَنَى الْجُودُ عَلَيْهِ مَا عَرَفَتْ مِنْ فَضْلِهِ
 وَلَكِنْ مَفْتَقِدُ الْمَاءِ فِي الْمَفَازَةِ لَا يَقْصُرُ بِهِ عَنْ طَلْبِهِ مَعْرِفَتُهُ مَا فِي الْبَحَارِ وَيَجِدُهُ
 فِي طَلْبِ مَاءٍ هَذِهِ الْحَيَوةُ قَبْلَ أَنْ (j) يَنْقَطِعَ الْإِسْتِغَالُ بِالْمَعَاشِ عَنْهُ (k) وَتَعَوُّفَةُ
 الْعَلَّةِ وَالْحَاجَةُ وَتَحَوُّلُ الْأَغْرَاضِ (l) بَيْنَهُ وَبَيْنَ مَا يَتَسَرَّعُ إِلَيْهِ وَلَنْ يُدْرِكَ (m) الْعِلْمُ

Heading: AH add: وما توفيقى إلا بالله.

- (a) Bul. جنود الله في الارض. (b) Bul. بها. وينزهه. (c) A om. from الظلم
 الاراضى الدحجه H (f). صور الترابيه AH (e). والحاكم A (d). عن شايبة السفه to
 جوده H. موجوده for مجوده AB (i). بقدر قوته B (k). اجتهاد A (g). الدحجه A
 In H. الاشتغال is suppl. in marg. after H Bul. عنه (k). يقطعه المعاش بالاشتغال عنه (j).
 (l) AB Bul. الاعراض. يقطعه الاشتغال بالمعاش بالاشتغال عنه A. (m) Bul. العلم.
 (h) A. وان يدرك A (i). هذا العلم (m) Bul. العلم.

مُوْتِرٌ هَوَىٰ وَلَا رَاكِنٌ إِلَىٰ دَعَا وَلَا مُنْصَرِفٌ عَنْ طَلْبِهِ وَلَا خَائِفٌ عَلَىٰ نَفْسِهِ (a) وَلَا مَهْتَمٌ لِمَعِيشَتِهِ (b) إِلَّا أَنْ يَعُوذَ بِاللَّهِ (c) وَيُوْتِرَ دِينَهُ عَلَىٰ (d) دُنْيَاهُ وَيَأْخُذَ مِنْ كَثْرِ الْحِكْمَةِ الْأَمْوَالِ (e) الْعَظِيمَةِ الَّتِي (f) لَا تَكْسُدُ وَلَا تُورَثُ (g) مِيرَاثَ الْأَمْوَالِ (h) وَالْأَنْوَارِ الْجَلِيلَةِ (i) وَالْجَوَاهِرِ الْكَرِيمَةِ وَالضِّيَاعِ الثَّمِينَةِ شَاكِرًا لِفَضْلِهِ مَعْظَمًا لِقَدْرِهِ (k) مَجَلًّا لِمُخْطَرِهِ وَيَسْتَعِيذُ بِاللَّهِ مِنْ خَسَاةِ الْمَحْظُوظِ وَمِنْ جَهْلِ يَسْتَكْثِرُ الْقَلِيلَ مِمَّا يَرَىٰ فِي نَفْسِهِ وَيَسْتَنْتِلُ الْكَثِيرَ الْعَظِيمَ مِنْ غَيْرِهِ وَيُعْجَبُ بِنَفْسِهِ بِمَا لَمْ يَأْذِنْ لَهُ (l) الْحَقُّ، وَعَلَىٰ الْعَالِمِ الطَّالِبِ أَنْ يَتَعَلَّمَ مَا لَمْ يَتَعَلَّمَ وَأَنْ يُعَلِّمَ مَا قَدْ عَلَّمَ وَيَرْفُقَ بِذَوِي الضَّعْفِ فِي الذِّهْنِ وَلَا يُعْجَبَ (m) مِنْ (n) بِلَادَةِ أَهْلِ الْبِلَادَةِ (k) وَلَا يُعْنِفَ (l) عَلَىٰ كَلِيلِ (m) الْفَهْمِ، كَذَلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنْ آتَىٰ عَلَيْكُمْ، (n) سُبْحَانَ اللَّهِ (n) وَتَعَالَى (o) عَنْ أَقَاوِيلِ الْمُؤْمِنِينَ وَشُرْكَ الْمُشْرِكِينَ وَتَقْيِصِ النَّاqِصِينَ وَنَشِيهِ الْمَشْبُهِينَ وَسُوءِ أَوْهَامِ الْمُتَفَكِّرِينَ وَكَيْفِيَّاتِ الْمُتَوَهِّمِينَ، وَلَهُ الْحَمْدُ وَالْمَجْدُ عَلَىٰ تَلْفِيحِ (p) الْكِتَابِ الْمُشَوِّئِ الْأَلَهِيِّ الرَّبَّانِيِّ وَهُوَ الْمَوْفِقُ وَالْمُنْفِضُ (q) وَلَهُ الطُّوْلُ وَالْمَنْ لَا سِيَّهَا عَلَىٰ عِبَادِهِ الْعَارِفِينَ (r) عَلَىٰ رَغْمِ حِزْبِ (r) يَرِيدُونَ أَنْ يَطْفِئُوا أَنْوَارَ (s) اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ، إِنَّا نَعْنُنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ، فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَأَنبَأْنَا إِيَّاهُ عَلَىٰ الَّذِينَ يَبْدِلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَبِيحٌ عَلِيمٌ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (s)

(a) A عن نفسه. (b) K لمعيشته. (c) Bul. يتعوذ بالله. (d) B om. على.

(e-e) B العظيمة والنقود التي. (f) A يورث. (g-g) A والأنوار الجلية.

(h) K لبقدره. (i) A om. له. (j) K يعجب. (k-k) Bul. بلاهة أهل البلاد.

(l) K سبحانه. (m) B Bul. عن كليل. (n-n) K سبحانه. (o) Bul. om. و before تعالى.

(p) After تلفيح the remainder of the preface is suppl. in marg A. (q) H والمفضل. (r-r) suppl. in marg-H. (s) H نور.

(t) After وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصحبه الطيبين الطاهرين K adds: رب العالمين.

Bul. has a similar invocation. أجمعين برحمتك يا أرحم الراحمين.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ای ضیاء الحق حُسام الدین بیار * این یومِ دفتر که سنت شد سه بر
 بر گشا گنجینه اسرار را * در سومِ دفتر پهل اعدارا
 قوتت از قوتِ حق می زهد * نه از عروقی کز حرارت می جهد
 این چراغِ شمس کو روشن بود * نه از قلیل و پنبه و روغن بود
 سقفِ گردون کو چین دایم بود * نه از طناب و اُستنی قام بود
 قوتِ جبریل امر مطبخ نبود * بسود از دیدارِ خلاق وجود
 همچنان این قوتِ ابدالِ حق * هم زحق دان نه از طعام و از طبق
 جسمشان را هم ز نور اسرشته اند * تا ز روح و از ملک بگذشته اند
 چونک موصوفی باوصافِ جلیل * ز آتشِ آراض بگذر چون خلیل
 گردد آتش بر تو هم برود و سلام * ای عناصر مر مزاجت را غلام
 هر مزاجی را عناصر مایه است * وین مزاجت برتر از هر پایه است
 این مزاجت از جهان متبسط * وصفِ وحدت را کنون شد ملتقط
 ای دریغاً عرصه افهامِ خلق * سخت تنگ آمد ندارد خلقِ حلق
 ای ضیاء الحق بحدقِ رای تو * خلق بچشد سنگ را حلوائی تو
 کوه طور اندر تجلیِ خلق یافت * تا کوه می نوشید و می را بر نتافت
 صار دگما منه وانشق الجبل * هل رأیتم من جبل رقص الجبل

و تو کلی علی الله H adds الرحیم

(۱) می زهد for می رهد A (۲)

(۱) خلّاق و دود L

(۷) Bul. او زخندان Bul.

In H نه is suppl. below the line. و نه از طبق

(۸) وز ملک A

(۱۰) تا کی A

لقمه بخشی آید از هر مرتبیس * خلق بخشی کار یزدانست و بس
 خلق بخشد جسم را و روح را * خلق بخشد بهر هر عضو جُدا
 این گهی بخشد کی اجلائی شوی * وز فضولی وز دغل خالی شوی
 ۲۰ تا نگوی ستر سلطانرا بکس * تا نریزی قندرا پیش مگس
 گوش آنکس نوشد اسرار جلال * کو چو سوسن صد زبان افتاد و لال
 خلق بخشد خاک را لطف خدا * تا خورد آب و برآید صد گیا
 باز خاکی را ببخشد خلق و لب * تا گیاهش را خورد اندر طلب
 چون گیاهش خورد حیوان گشت زفت * گشت حیوان لقمه انسان و رفت
 ۲۵ باز خاک آمد شد آکل بشر * چون جدا شد از بشر روح و بصر
 ذرها دیدم دهانشان جمله باز * گر بگویم خوردشان گردد دراز
 برگهارا برگ از انعام او * دایگانرا دایه لطف عام او
 رزقهارا رزقها او می دهد * زآنک گندم بی غذایی چون زهد
 نیست شرح این سخن را منها * پاره گفتم بدانی پارها
 ۳۰ جمله عالم آکل و ماکول دان * باقیانرا مقبل و مقبول دان
 این جهان و ساکنانش منتشر * آن جهان و ساکنانش مستبر
 این جهان و عاشقانش منقطع * اهل آن عالم مخلد مجتمع
 پس کریم آنست کو خودرا دهد * آب حیوانی که ماند تا ابد
 باقیات الصالحات آمد کریم * رسته از صد آفت و آخطار و بیم
 ۳۵ گر هزاران اند یک کس بیش نیست * چون خیالات عدداندیش نیست

وز فضول H (۱۹) and so H in marg. از هر کس بکس BK Bul. (۱۷)

and so Bul. وز دغا و از دغل BK فضول. with دغا as variant for دغل

دهانش A (۲۶) باز حیوانرا ببخشد Bul. (۲۴) by the original hand. افتاد لال L صد زبان A (۲۱) In H و is written below the line, apparently

و ساکنانش مستبر A (۳۱) آکل ماکول A (۳۰) چون دمد A (۲۸)

and so corr. in H. خیالاتی HK (۳۵)

آكل و مأكول را خلق است و ناسه . غالب و مغلوب را عقلست و راسه
 خلق بختبید او عصای عدل را . خورد آن چندان عصا و حبل را
 و اندرو افزون نشد زان جمله آكل . زآنك حیوانی نبودش اكل و شكل
 مر یقین را چون عصا هم خلق داد . تا بخورد او هر خیالی را كه زاد
 ۴۰ پس معانی را چو آعیان حلقهاست . رازق خلق معانی هم خداست
 پس زمه تا ماهی هیچ از خلق نیست . كه بچند مایه او را خلق نیست
 خلق جان از فکر تن خالی شود . انگهان روزیش اجلالی شود
 شرط تبدیل مزاج آمد بدان . كز مزاج بد بود مرگ بدان .
 چون مزاج آدی گل خوار شد . زرد و بدرنگ و سفیم و خوار شد
 ۴۱ چون مزاج زشت او تبدیل یافت . رفت زشتی از رخش چون شمع یافت
 دایه كو طفل شیرآموز را . تا بنعمت خوش كند پندوز را
 گر بیند راه آن پستان برو . برگشاید راه صد پستان برو
 زآنك پستان شد حجاب آن ضعیف . از هزاران نعمت و خوان و رغیف
 پس حیات ماست موقوف فطام . اندك اندك جهد كن تم الكلام
 ۴۲ چون جنین بود آدی بد خون غذا . از نجس پاکی برد مؤمن گدی
 از فطام خون غذاش شیر شد . وز فطام شیر لقمه گیر شد
 وز فطام لقمه لقمائی شود . طالب اشكار پنهانی شود
 گر جنین را كس بگفتی در رحم . هست بیرون عالمی بس منظم
 يك زمین خرمی با عرض و طول . اندرو صد نعمت و چندین اكل
 ۴۳ كوهها و بحرها و دشتها . بوستانها باغها و كشتها
 آسمانی بس بلند و پُر ضیا . آفتاب و ماهتاب و صدتها

(۴۸) A اندر افزون . (۴۷) L Bul. خورد او . K . عصای و حبل را .

(۴۹) A معانی و خلق . (۴۲) Bul. بود for بود . (۴۱) B هیچ for هیچ .

(۴۳) H خون بد غذا . Bul. B (۵۰) . پس خیال ماست A (۴۹) . بدپوزرا B (۴۷)

(۵۱) A . Bul. (۵۶) . بس نعمت . Bul. (۵۴) . زمین . Bul. (۵۱) . غذایش . Bul. (۵۱) . غذایش .

از جنوب و از شمال و از دبور . باغها دارد عروسها و سور
 در صفت نآید عجایبهای آن . تو درین ظلمت چپی در امتحان
 خون خوری در چارمبغ تنگ . در میان حبس و آنجاس و عنا
 7۰ او بحکم حال خود منکر بدک . زین رسالت معرض و کافر شدی
 کین محالست و فریست و غرور . زآنک نصویری ندارد وهم کور
 جنس چیزی چون ندید ادراک او . نشنود ادراک منکرناک او
 همچنان کی خلق عام اندر جهان . زآن جهان آبدال میگویندشان
 کین جهان چاهبست بس تاریک و تنگ . هست بیرون عالی بی بو و رنگ
 7۰ هیچ در گوش کسی زایشان نرفت . کین طمع آمد حجاب زرف و زفت
 گوش را بندد طمع امر استماع . چشم را بندد غرض از اطلاع
 همچنانک آن جنین را طمع خون . کان غذای اوست در اوطان دون
 از حدیث این جهان محبوب کرد . غیر خون او مینداند چاشت خورد

قصه خورندگان پیل بچه از حرص و ترک نصیحت ناصح،

آن شنیدی تو که در هندوستان . دیدد دانایی گروهی دوستان
 7۰ گرسنه ماند شد بی برگ و غور . می رسیدند فرسنگ از راه دور
 مهربانانیش جوشید و بگفت . خوش سلامیشان و چون گلبن شکفت
 گفت دانم کز نجوع وز خبلا . جمع آمد رنجتان زین گربلا
 لیک الله الله ای قوم جلیل . تا نباشد خوردتان فرزند پیل
 پیل هست این سو که اکنون میروید . پیل زاده مشکنید و بشنوید
 7۰ پیل پچگان اند اندر راهتان . صید ایشان هست بس دلخواهتان
 بس ضعیفند و لطیف و بس سبب . لیک مادر هست طالب در کین

(۵۷) A وز دبور .

(۵۸) B Bnl. چه for چپی .

(۵۹) A آنجاس عنا .

(۶۰) A این رسالت .

(۶۱) Bnl. میگوید نشان .

(۶۲) A بی بود و رنگ .

(۶۳) A عرض .

(۶۴) A بس for این .

از پی، فرزند صد فرسنگ راه • او بگردد در حین و آه آه
 آتش و دود آید از خرطوم او • اَلْحَذَرُ زَانِ كُودِكِ، مرحوم او
 اولیا اطفالِ حَقِّدِ اے پسر • غایبی و حاضری بس با خبر
 ۸۰ غایبی مندیش از نقصانشان • كو كَشَدَ كَيْتَ از برآه جانسان
 گفت اطفالِ مند این اولیا • در غریبی فرد از عکار و کیا
 از برای امتحانِ خوار و بیسم • لِيكِ اَنْدَرِ سِرْمَمِ یار و ندیم
 پشتدارِ جمله عصمہاے من • گویا هستند خود اجزای من
 هان و هان این دلق پوشانِ مند • صد هزار اندر هزار و يك تن اند
 ۸۵ ورنه گی کردی يك چونی هنر • موسی فرعون را زیر و زیر
 ورنه گی کردی يك نفرین بد • نُوحِ شَرْقِ و غَرْبِ اَرَقَابِ خود
 بر ننگدی يك دعای لوطِ راد • جملہ شهرستانش را بی مراد
 گشت شهرستانِ چون فردوشان • دجله آب سیه رُو بین نشان
 سوی شامست این نشان و این خبر • در رَه قُشَشِ بَبِیْنِی در گذر
 ۹۰ صد هزاران زانیای حق پرست • خود بہر قَرْنِی سیاست
 گر بگویم وین بیان افزون شود • خود جگر چه بود که گھها خون شود
 خون شود گھها و بلز آن بفسرد • تو نبینی خون شدن کوری و رد
 طرفہ کوری دُورِیْنِ تیز چشم • لیک از اشتر نبیند غیرِ پشم
 مو بو بیند ز صَرْفَہ حَرَصِ اِنْسِ • رَقِصِ بِي مَقْصُودِ دارد همچو خرس
 ۹۵ رقص آنجا کن که خود را بشکنی • پنبه را از ریشِ شہوتِ برگنی
 رقص و جولان بر سر میدان کنند • رقص اندر خونِ خود مردان کنند

(۸۲) Bul. پشتداری. (۸۳) Bul. در حضور و غیبت ایشان با خبر. (۸۴) L Bul.

لوط زاد A (۸۷) ورنی AH (۸۶) ورنی AH (۸۵) هان هان A (۸۴)

زین بیان Bul. (۹۱) صد هزاران انبیای A Bul. (۹۰) به بینی در نظر B (۸۹)

و تیز چشم A. دور بینی L Bul. (۹۲) In L Bul. the two (۹۱) A om.

چون رهند از دست خود دستی زنند • چون جهند از نقص خود رقصی کنند
 مطربانشان از درون دف میزنند • بجرها در شورشان کف میزنند
 تو نبینی لیک بهر گوششان • برگها بر شاخها هم کف زنان
 ۱۰۰ تو نبینی برگها را کف زدن • گوش دل باید نه این گوش بتن
 گوش سر بر بند از هزل و دروغ • تا بینی شهر جان با فروغ
 سر کشد گوش محمد در سخن • کش بگوید در نبی حق هو اذنت
 سر بسر گوش است و چشم است این نبی • تازه زو ما مروضت او ما صبی
 این سخن پایان ندارد باز ران • سوی اهل پیل و بر آغاز ران

بقیه قصه متعرضان پیل بچگان،

۱۰۵ هر دهانرا پیل بوی می کند • گرد معده هر بشر بر می تاند
 تا کجا باید کباب پور خویش • تا نماید انتقام و زور خویش
 گوشتهای بندگان حق خورے • غیبت ایشان کنی کینر بری
 هان که بویای دهانتان خالق است • گئی برد جان غیر آن کو صادق است
 وای آن افسوسی کش بوی گیر • باشد اندر گور منگر یا نکیر
 ۱۱۰ فی دهان دزدیدن امکان زان مهان • فی دهان خوش کردن از دارو دهان
 آب و روغن نیست مر روپوش را • راه حیلست نیست عقل و هوش را
 چند کوبد زخمهای گرزشان • بر سر هر ژاژخا و مرزشان
 گزیر عزراییل را بنگر اثر • گر نبینی چوب و آهن در صور
 هم بصورت می نماید که گهی • زان هان رنجور باشد آگهی

(۱۰۱) A Bul. جانرا با فروغ. (۱۰۲) In A the hemistichs are transposed,

but corr. in marg. (۱۰۳) B Bul. آن نبی.

Heading: A Bul. متعصبان. B has: انداز و انگار. در بیان حال غیبت کنندگان و انداز و انگار. از صعوبت آن و جزاء افعال ناپسندیده و باز نمودن و خامت آن.

(۱۰۸) B Bul. با نکیر. In A the first letter is unpointed. (۱۰۶) B Bul. که برد جان.

۱۱۵ گوید آن رنجور ای یارانِ من • چیست این شمشیر بر سارانِ من
 ما فی بینیم باشد این خیال • چه خیالست این کی این هست ارتحال
 چه خیالست این که این چرخِ نگون • از نهبِ این خیالی شد کون
 گرزها و تیغها محسوس شد • پیشِ بیمار و سَرش منکوس شد
 او همی بیند که آن از بهرِ اوست • چشمِ دشمن بسته زان و چشمِ دوست
 ۱۲۰ حرصِ دنیا رفت و چشمش تیز شد • چشمِ او روشن گم خون ریز شد
 مرغِ بی‌هنگام شد آن چشمِ او • از نتیجه کبرِ او و خشمِ او
 سر بریدن واجب آید مرغِ او • کو بغیرِ وقت جنباند قرا
 هر زمان نزعیت جزوِ جانترا • بنگر اندر نزعِ جان ایمانترا
 عمر تو مانند هَبیانِ زرت • روز و شب مانند دینارِ شہرست
 ۱۲۵ و شماردی دهد زر بی و قوف • تا که خالی گردد و آید خسوف
 گرزگه بستانی و تنهی بچای • اندر آید کوه زان دادن زیای
 پس بینه بر جای هر دمِ را عوض • تا زواجحد و اقتریب یابی غرض
 در تمامی کارها چندین مکوش • جز بکاری که بود در دین مکوش
 عاقبت تو رفت خواهی ناتمام • کارهایت آبرو نان تو خام
 ۱۳۰ و آن عمارت کردنِ گور و لحد • فی بسنگست و بچوب و فی لَبَد
 بلك خود را در صفا گورے گئی • در مَنی او گئی دفنِ مَنی
 خاکِ او گرده و مدفونِ غمش • تا دمت یابد مددها از دَمش
 گورخانه و قبها و کنگره • نبود از اصحابِ معنی آن سره
 بنگر اکنون زنده اطلس پوش را • هیچ اطلس دست گیرد هوش را

(۱۱۵) A رنجوری.

(۱۱۶) A که هست این BK Bul. کی آن هست

(۱۲۰) K om. و.

(۱۲۱) Bul. شد آن for آمد (۱۲۰) تا کی A (۱۲۵)

(۱۲۲) Bul. کارهات

(۱۲۰) A و گور و لحد BH as in text. لَبَد

(۱۲۱) B دفن for دفع

(۱۲۲) L Bul. om. و after گورخانه

۱۳۶ در عذابِ مُنگرست آن جانِ او * کژدمِ غم در دلِ غمندانِ او
از برون بر ظاهرش نقش و نگار * وز درون زاندیشها او زار زار
و آن یکی بینی در آن دلقِ کهن * چون نیات اندیشه و شکر سخن

باز گشتن بحکایت پیل،

گفت ناصح بشنوید این پندِ من * تا دل و جانتان نگرود ممن
با گیاه و برگها قانع شوید * در شکار پیل بچگان کم روید
۱۴۰ من برون کردم زگردنِ وامِ نُصح * جز سعادت گی بود انجامِ نُصح
من بتبلیخ رسالت آمدم * تا رهانم مر شمارا از ندم
هین مبادا که طبعِ رهنان زند * طمعِ برگ از بیخهاتان برگند
این بگفت و خیر بادی کرد و رفت * گشت قحط و جوعشان در راه زفت
تا گهان دیدند سوی جاده * پورِ پیلی فریبی نو زاده
۱۴۵ اندر افتادند چون گرگانِ مست * پاک خوردندش فرو سُستند دست
آن یکی همه نخورد و پند داد * کی حدیثِ آن فقیرش بود یاد
از کبابش مانع آمد آن سخن * بختِ نو بخشد ترا علقِ کهن
پس بیفتادند و خفتند آن همه * و آن گرسنه چون شبانِ اندر مه
دید پیلی سهنای می رسید * اولاً آمد سوی حارسِ دوید
۱۵۰ بوی می کرد آن دهانش را سه بار * هیچ بویی زو نیامد نا گوار
چند باری گریه او گشت و برفت * مر ورا نازد آن شه پیلِ زفت
مر لبِ هر خفته را بوی کرد * بوی می آمد ورا زان خفته مرد

زان یکی B (۱۳۷) . وز درون اندیشها Bul. (۱۳۶) . غم لان او L (۱۳۵)

پیل بچگان Bul. (۱۳۹) . بحکایت پیل بچگان و نصیحت ناصح Bul. Heading:

اندر جاده L Bul. (۱۴۴) . من شمارا AB (۱۴۱) . کی for کم A (۱۴۰)

* (۱۴۹) In H the second hemistich has been corrected, so as to read اول آمد

سوی حارس بر دوید.

از کباب پیل زاده خورده بود * بر درانید و بگشتش پیل زود
 در زمان او يك يك را زان گره * و درانید و نبودش زان شکوه
 ۱۰۰ بر هوا انداخت هر يك را گزاف * تا هی زد بر زمین میشد شکاف
 ای خورنده خون خلیق از راه بزد * تا نه آرد خون ایشان تیرد
 مال ایشان خون ایشان دان یقین * زآنک مال از زور آید در بین
 مادر آن پیل بچگان کین کشد * پیل بچه خواره را کفر کشد
 پیل بچه می خورے اے پاره خوار * هم بر آرد خصم پیل از نو دمار
 ۱۶۰ بوی رسول کرد مکر اندیش را * پیل داند بوی طفل خویش را
 آنک یابد بوی حق را از بین * چون نیابد بوی باطل را زمین
 مصطفی چون برد بوی از راه دور * چون نیابد از دهان ما بخور
 هم یابد لیک پوشاند زما * بوی نیک و بد بر آید بر سما
 تو همی خسپی و بوی آن حرام * میزند بر آسمان سبز فام
 ۱۶۵ هر که انفس زشت می شود * تا بیوگیران گردون می رود
 بوی کبر و بوی حرص و بوی آز * در سخن گفتن بیاید چون پاز
 گر خوری سوگند من گوی خورده ام * از پاز و سیر تقوی کرده ام
 آن دم سوگند غمازه کند * بر دماغ همنشینان برزند
 بس دعاها رد شود از بوی آن * آن دل کثر می نماید در زبان
 ۱۷۰ اِحْسُوا آید جواب آن دعا * چوب رد باشد جزای هر دغا
 گر حدیث کثر بود معنیست راست * آن کثری لفظ مقبول خداست

کز کباب L Bul. (۱۰۴)

می درانیدش نبودش Bul. (۱۰۴)

مرگ اندیش را A (۱۶۰)

بوی رحمان از بین Bul. (۱۶۱)

چون بوی برد Bul. بوی for بو H (۱۶۲)

بیان آنک خطای محبان بہتر از صواب بیگانگان است نزد محبوب،
 آن بلال صدق در بانگ نماز، حی را ہی ہی خوانند از نیاز
 تا بگفتند ای پسر راست نیست، این خطا اکنون کہ آغازِ بناست
 ای نبی و اے رسولِ کردگار، بک مؤذن کو بود افصح بیار
 ۱۷۰ عیب باشد اول دین و صلاح، سخن خواندن لفظِ حی علی الفلاح
 خشم پیغمبر بجوشید و بگفت، بک دو رمزی از عنایاتِ نہفت
 کای خسان نزد خدا ہی بلال، بہتر از صد حی و خی و قیل و قال
 و مشورانید نامن رازنان، و نگویم آخر و آغازنان
 گر تدارے تو دم، خوش در دعا، رُو دعا میخواہ ز اخوانِ صفا
 امر حق تعالی بموسی علیہ السلام کی مرا بدھانی خوان کہ بدان
 دھان گناہ نکرده،

۱۸۰ گفت اے موسیٰ زمن می جو پناہ، با دھانی کہ نکر دی تو گناہ
 گفت موسیٰ من تدارم آن دھان، گفت مارا از دھان غیر خوان
 از دھان غیر گی کردے گناہ، از دھان غیر بر خوان کای الہ
 آن چنان کن کہ دھانها مرترا، در شب و در روزها آرد دعا

Heading: Suppl. in marg. H. In A it follows v. ۱۷۲. A ترد محب.

(۱۷۲) B Bul. بناست، and so corr. in H. HT آغاز بناست as in text. In
 ABK Bul. the last word of the verse might be read بناست.

پیغامبر BHK (۱۷۶) علی فلاح BK. ہی علی الفلاح H (۱۷۰)

حی ہی Bul. حا و خا L. حی و حی AB as in text. HK (۱۷۷)

Heading: Bul. om. بدان دھان. B om. دھان. Bul. نکرده باشد. After the

Heading Bul. adds:

• ہر این فرمود با موسیٰ خدا * وقت حاجت خواستن اندر دعا

(۱۸۲) Bul. ای الہ.

از دهانی که نگرستی گناه * و آن دهان غیر باشد عذر خواه
 ۱۸۵ یا دهان خویشان را پاک کن * روح خود را چابک و چالاک کن
 ذکر حق پاکست چون پاکی رسید * رخت بر بتدد برون آید پلید
 و گریزد ضدها از ضدها * شب گریزد چون بر افروزد ضیا
 چون در آید نام پاک اندر دهان * فی پلیدی ماند و فی اندهان

بیان آنک الله گفتن نیازمند عین لیک گفتن حق است،

آن یکی الله می گفنی شی * تا که شیرین می شد از ذکرش بی
 ۱۹۰ گفت شیطان آخر ای بسیارگو * این همه الله را لیک کو
 می نیاید یک جواب از پیش تخت * چند الله می زنی با روی بخت
 او شکسته دل شد و بنهاد سر * دید در خواب او خضر را در خضر
 گفت هین از ذکر چون و مانده * چون پشیمانی از آنکش خوانده
 گفت لیکم فی آید جواب * ز آن هی ترسم که باشم ردّ باب
 ۱۹۵ گفت آن الله نو لیک ماست * و آن نیاز و درد و سوزت پیک ماست
 حیلها و چاره جویهای تو * جنب ما بود و گشاد این پای تو
 ترس و عشق تو کند لطف ماست * زیر هر یا رب تو لیکهاست
 جان جاهل زین دعا جز دور نیست * ز آنک یا رب گفتنش دستور نیست
 بر دهان و بر دلش قفلست و بند * تا نالد با خدا وقت گزند
 داد مر فرعون را صد ملک و مال * تا بکرد او دعوی عز و جلال

(۱۸۹) شیرین باشد Bul. تا کی A (۱۸۹)

(۱۹۰) Bul. has:

گفت شیطانش خمش ای محترمو * چند گویی آخر ای بسیارگو

(۱۹۳) Bul. از ذکر حق و مانده (۱۹۳)

(۱۹۴) Bul. adds:

گفت خضرش آن خدا گفت این بن * که برو با او بگو ای ممنوع

فی ترا در کار من آورده ام * فی منت مشغول ذکر کرده ام

(۱۹۶) In A the order of the verses is ۱۹۸, ۱۹۷, ۱۹۶.

(۱۹۷) A om. و. وقتی A (۱۹۷)

در همه عمرش ندید او درد سر • تا نالد سوی حق آن بدگهر
 داد او را جمله ملک این جهان • حق ندادش درد و رنج و اندهان
 درد آمد بهتر از ملک جهان • تا بخوانی مر خدا را در نهان
 خواندن بی درد از افسردگیست • خواندن با درد از دل بردگیست
 آن کشیدن زیر لب آازرا • یاد کردن مبدأ و آغازا
 آن شده آواز صاف و حزین • ای خدا وای مستغاث و ای معین
 ناله سگ در رهش بی جذبه نیست • زآنک هر راغب اسیر رهزنیست
 چون سگ کهنی که از مردار رست • بر سر خوان شهنشاها نشت
 تا قیامت میخورد او پیش غار • آب رحمت عارفانه بی تغار
 ای بسا سگ پوست کورا نام نیست • لیک اندر پرده بی آن جام نیست
 جان بیه از بهر این جام ای پسر • بی جهاد و صبرگی باشد ظفر
 صبر کردن بهر این نبود حرج • صبر کن کالصبیر مفتاح الفرج
 زین کین بی صبر و حزی کس نجات • حزم را خود صبر آمد پا و دست
 حزم کن از خورد کین زهرین گیاست • حزم کردن زور و نور انیاست
 گاه باشد کو بهر بادی جهد • گوه گی مر بادرا وزنی نهد
 هر طرف غولی همی خواند ترا • کاه برادر راه خواهی هین بیآ
 ره نمایم هم رمت باشم رفیق • من قلاوزم درین راه دقیق
 نی قلاوزست و نی ره داند او • یوسفکم رو سوی آن گرگدخو
 حزم آن باشد که نفریند ترا • چرب و نوش و دامهای این سرا
 که نه چربش دارد و نی نوش او • بخور خواند می دمد در گوش او
 که بیآ مهمان ما اے روشنی • خانه آن نشت و تو آن منی

یاد کردم A (۲۰۵) . دل مردگیست A (۲۰۴) . و bis. A om. (۲۰۲)

در خورد Bul. (۲۱۴) . کس نرست Bul. (۲۱۲) . corr. above.

حزم این باشد BK Bul. (۲۱۶) . قلاوزست after و H. om. (۲۱۸)

و K om. (۲۲۱)

حزم آن باشد که گوئی تُخْمَهَام • یا سقیم خسته این دَخْمَهَام
یا سَرَم دَرْدست درد سر بَسَر • یا مرا خواندست آن خالوپسر
زَانَك يَلَك نُوشْت دهد با نیشها • که بکار در تو نوش ریشها
۲۲۵ زَرَاگر پنجاه اگر شصت دهد • ماهیا او گوشت در شَسْتت دهد
گر دهد خود گی دهد آن پُر حَبَل • جَوَزِ بوسیدست گفَنار دَغَل
زَعْرَعِ آن عَقَل و مغز را بَرَد • صد هزاران عَقَل را يَك نشورد
یارِ تو خورچین نُسْت و کیسهات • گر تو رامینی مجو جز ویسهات
ویسه و معشوقِ تو هم ذاتِ نُسْت • وین برونیها همه آفَتِ نُسْت
۲۳۰ حزم آن باشد که چون دعوت کنند • تو نگویی مست و خواهانِ مستند
دعوتِ ایشان صغیر مرغ دان • کی کند صیاد در مسکنِ نهان
مرغِ مرده پیش بنهاده که این • می کند این بانگ و آواز و حین
مرغ پندارد که جنسِ اوست او • جمع آید بر دَرْدشان پوست او
جز مگر مرغی که حزمش داد حق • تا نگردد گنجِ آن دانه و مَق
۲۳۵ هست بی حزی پشیمانی یقین • بشنو این افسانه را در شرح این

فریفتن روستایی شهریی را و بدعوت خواندن بلایه
و الحاح بسیار،

اے برادر بود اندر ما مَضَى • شهریی با روستایی آشنا
روستایی چون سوی شهر آمدے • خرگه اندر کویِ آن شهری زدی

و گفَنار Bul. (۲۲۶) B. اگر شصتی دهد A. (۲۲۵)

خرچین Bul. خُرچین BL (۲۲۸) آن جوز مغز را برد Bul. زعرع A. (۲۲۷)

آواز حین Bul. BL (۲۲۲) ویسه معشوق A. (۲۲۹)

و. A om. گنج for کنج A. (۲۲۴)

الحاح کردن B. الحاح بسیار کردن A. بسیار B om. خواندن او را Bul. Heading:

دو مه و سه ماه مهمانش بُدی • بر دکان او و بر خوانش بُدی
 هر حواچرا که بودیش آن زمان • راست کردی مرد شهری رایگان
 ۲۴۰ رو بشهری کرد و گفت ای خواجه تو • هیچ می نآیی سوه دِه فرجه جو
 الله الله جمله فرزندان یار • کین زمان گلشنست و نوبهار
 یا بتابستان ییا وقت شر • تا بیندم خدمت ترا من کمر
 خیل و فرزندان و قوم ترا یار • در ده ما باش سه ماه و چهار
 که بهاران خطه ده خوش بود • کشت زار و لاله دلکش بود
 ۲۴۰ وعده دادی شهری اورا دفع حال • تا بر آمد بعد وعده هشت سال
 او بهر سالی می گفتمی که گی • عزم خواهی کرد گامد ماه ده
 او بهانه ساختی کامسال مان • از فلان خطه بیامد میهمان
 سال دیگر گر توام و رهید • از مهمات آن طرف خواهم دوید
 گفت هستند آن عیالم منتظر • بهر فرزندان تو ای اهل بر
 ۲۵۰ باز هر سالی چو لگنگ آمدی • تا مقیم قبه شهری شدی
 خواجه هر سالی ز زر و مال خویش • خرج او کردی گشادی بال خویش
 آخرین کرت سه ماه آن پهلوان • خوان نهادش بامدادان و شبان
 از خجالت باز گفت او خواجه را • چند وعده چند بفریبی مرا
 گفت خواجه جسم و جانم وصل جوست • لیک هر تحویل اندر حکم هوست
 ۲۵۰ آدی چون گشتی است و بادبان • تا گی آرد بادرا آن باذران
 باز سوگندان بدادش کای کریم • گیر فرزندان ییا بنگر نعیم
 دست او بگرفت سه کرت بعهد • کاله الله زو ییا بنمای جهد

(۲۳۸) Bul. بُدی for بُدی (۲۳۹) ABK Bul. که بودش

(۲۴۰) A om. و A سوی دِه (۲۴۱) A زمانی

(۲۴۲) Bul. قوم و فرزندان و خیل ترا (۲۴۳) Bul. این عیالم

(۲۵۴) Bul. حکم اوست (۲۵۶) Bul. باز سوگند آن بدادش ای کریم

(۲۵۷) Bul. و سه کرت

بعد ده سال و پهرسالی چنین . لایها و وعدههای شکرین
 کودکان خواجه گفتند ای پدر . ماه و ابرو سایه هم دارد سفر
 ۲۶۰ حقهها بر وی تو ثابت کرده . رنجها در حکار او بس برده
 او هم خواهد که بعضی حق آن . وا گذارد چون شوی تو میهمان
 بس وصیت کرد مارا او نهان . که کشیدش سوی ده لایه کنان
 گفت حقست این ولی ای سیبویه . اِنِّیْ مِنْ شَرِّ مَنْ اَحْسَنَتْ اِلَیْهِ
 دوستی تخم دم آخر بود . ترسم از وحشت کی آن فاسد شود
 ۲۶۵ صحتی باشد چو شمشیر قطوع . همچو دی در بوستان و در زروع
 صحتی باشد چو فصل نوپهار . زو عبارتها و دخل بی شمار
 حزم آن باشد که ظن بدبری . نا گریزی و شوی از بدبری
 حزم سوه الظن گفتست آن رسول . هر قدم را دام و دان ای فضول
 روی صحرا هست هموار و فراخ . هر قدم دامیست کم ران اوستاخ
 ۲۷۰ آن بز کوهی دود کی دام کو . چون بتازد دامش افتد در گلو
 آنک می گفتی که گوا اینک بین . دشت و دیدی نمی دیدی کین
 بی کین و دام و صیاد ای عیار . دُنبه گی باشد میان کشتزار
 آنک گستاخ آمدند اندر زمین . استخوان و کلهاشانرا بین
 چون بگورستان روی اے مرتضی . استخوانشانرا پیرس از ما مَضی
 ۲۷۵ نا بظاهر بینی آن مستان گور . چون فرو رفتند در چاه غرور
 چشم اگر داری تو کورانه میا . ورننداری چشم دست آور عصا
 آن عصای حزم و استدلال را . چون نداری دیدی کن پیشوا

وا گذارد A . که حق بعض آن Bul. (۲۶۱) . علمهای شکرین B (۲۵۸)

صحتی for همچین A (۲۶۵) . فاسد بود A (۲۶۴) . سوی دیه A (۲۶۲)

آن بز کوهی که گوید Bul. (۲۷۰) . گوستاخ Bul. B . ران for رو AB Bul. (۲۶۱)

و دست A (۲۶۶) . استخوانهاشان Bul. (۲۶۴) . کان دام کو B . دام کو

و A om. (۲۶۷)